

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ІВАНИЦЬКИЙ СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 347.965

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ
АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ: ПРИНЦИПИ ТА СИСТЕМА**

12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі професійних та спеціальних дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий консультант: кандидат юридичних наук, професор, заслужений юрист України
КУРОЧКА Микола Йосипович

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
МОСКВИЧ Лідія Миколаївна,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри організації судових та правоохоронних органів;

доктор юридичних наук, доцент
ПРИЛУЦЬКИЙ Сергій Валентинович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри правосуддя юридичного факультету;

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
СЕРДЮК Валентин Васильович,
Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ,
заступник керівника апарату.

Захист відбудеться 3 жовтня 2017 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.05 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 253.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці імені М.Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розісланий 1 вересня 2017 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н.П. Сиза

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Важливим напрямом інтеграції України в європейський та світовий цивілізаційний простір є реформа правової системи країни, основні інститути якої повинні набути реальної спроможності ефективно захищати права та інтереси людини.

Наріжним каменем правової системи є адвокатура. Перебуваючи на вістрі складних соціальних процесів, що відбуваються в державі, адвокати захищають найбільш значущі для кожної людини соціальні цінності – особисту свободу, майно, здоров'я, честь, ділову репутацію тощо.

Результативна діяльність адвоката з обстоювання цих фундаментальних засад можлива лише у випадку, коли в основу функціонування адвокатури закладено міцні теоретико-методологічні та законодавчі підвалини. Практика реалізації Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”, на жаль, сигналізує про значні проблеми в цій сфері, свідченням чого стала перманентна турбулентність у системі органів адвокатського самоврядування; слабкість механізму забезпечення прав та гарантій адвокатів у процесі здійснення професійної діяльності; збереження умов для вибіркового дотримання етичних та правових стандартів членами адвокатури або особами, які мають намір поповнити її лави, тощо.

Однією з основних причин труднощів з реалізацією профільного закону є закладена під час його ухвалення концептуальна неузгодженість низки норм та інститутів, що є наслідком недостатньої розробленості в теорії базових понять науки про адвокатуру. До їх числа, зокрема, належать такі найбільш затребувані категорії, як принципи і система адвокатури.

Окремі аспекти зазначеної тематики висвітлювалися в працях Р.Л. Абеля, Н.М. Бакаянної, Й.Л. Бронза, Р. Ван ден Берга, Т.В. Варфоломєєвої, Є.В. Васьковського, О.О. Воронова, М. Галантера, І.Ю. Гловацького, І.В. Голованя, М.Л. Гольдштейна, С.В. Гончаренка, Й. Дезеле, С.О. Деханова, О.Л. Жуковської, А.В. Іванцової, В.І. Кального, М.Ф. Квінтіліана, В.І. Кисіля, М.Й. Курочки, К.А. Левицького, С.М. Логінової, Ф.С. Л'юїса, С.Р. Мартіна, І.І. Мартинович, М. Молло, Р.Л. Нельсона, В.В. Печерського, М.М. Погорецького, В.О. Попелюшка, А.Л. Рівліна, В.О. Святоцької, О.Д. Святоцького, Л.В. Тацій, Д.П. Фіюлевського, Ю. Хаскі, П.В. Хотенця, М.Т. Цицерона, О.Г. Яновської, І.С. Яртих та інших.

До суміжних питань з проблематики, що розглядається, зверталися У. Авіла, Л. Берталанфі, Дж. Брандейдж, Л. Волд, С.В. Глушенко, Е.М. Грамацький, В.В. Городовенко, Р. Дворкін, В.В. Долежан, Р.А. Епштейн, Я.П. Зейкан, П.М. Каркач, М.С. Косенко, І.М. Козьяков, О.П. Кучинська, М.С. Ларсон, Н. Луман, О.А. Макаров, І.Є. Марочкін, Л.М. Москвич, Р.І. Мельник, І.В. Назаров, П.Д. Пейтон, О.В. Петришин, М.А. Погорецький, С.П. Погребняк, С.В. Прилуцький, Дж. Рез, М.В. Руденко, В.В. Сердюк, Л. Скитнер, С.Я. Фурса, Г. Харт, М. Ван Хук та інші.

Віддаючи належне науковому доробку попередників, слід зазначити, що значна частина праць науковців дореволюційного та радянського періодів

базувалася на іншій ідеологічній та правовій парадигмі. Чимало дослідників аналізували окреслені питання в контексті вирішення більш широких проблем або під кутом зору вузькогалузевих аспектів.

У вітчизняній науці відсутні комплексні сучасні дослідження принципів й системи адвокатури України, ступінь наукової розробки яких залишається недостатнім, перебуває на початковій стадії. Вказані обставини зумовлюють брак точного й однозначного розуміння базисних теоретичних категорій; існування відмінних, часто протилежних точок зору щодо засадничих положень доктрини; несформованість загальноприйнятих підходів, що дезорієнтує правотворчу й правозастосовну практику, зумовлює суперечливе та мінливе правове й корпоративне регулювання, напруженість і кризові явища в адвокатурі.

По-різному визначаються поняття, кількість, назви, змістовне наповнення та ієрархія принципів адвокатури. Розмитість змісту принципів адвокатури в науці породжує неправильне їх сприйняття в правничому середовищі як декларативних, аморфних стандартів, які можна вільно порушувати.

З моменту появи в 1893 році фундаментальної праці Є.В. Васьковського “Організація адвокатури” в українській науці не проводилося окремих глибоких досліджень, що спеціально присвячені принципам адвокатури. У період дії закону про адвокатуру 1992 року на рівні окремих підрозділів своїх дисертацій до цих питань зверталися представники теорії та історії держави та права (О.Д. Святоцький, 1995 р.; Л.В. Тацій, 2008 р.). Принцип адвокатської таємниці досліджено в дисертаційній праці С.М. Логінової (2002 р.), а моральні основи і принципи адвокатської етики – в роботі Н.М. Бакаянної (2003 р.).

Нещодавньою спробою вирішення частини означених проблем стала кандидатська дисертація М.К. Северина “Принципи адвокатської діяльності” (2016 р.), що містить низку нових положень. Разом з тим, у цій роботі відсутнє концептуальне розмежування понять “принцип адвокатської діяльності” й “принцип адвокатури”, внаслідок чого вказані дефініції цим автором фактично ототожнюються (стор. 4, 17, 22 та ін. дис.). Така позиція не узгоджується із приписами Конституції України (ст. 131-2) та профільного Закону “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”, у самій назві якого ці аспекти слушно розмежовуються законодавцем, адже відображають абсолютно самостійні, відмінні соціально-правові явища. Вказані обставини обмежують потенціал застосування теоретичних висновків автора.

На початку 2017 року побачила світ цікава монографія Н.М. Бакаянної, в одному з розділів якої розглядаються принципи адвокатури. Поряд з цим, у різних частинах даної праці наводяться дещо відмінні переліки принципів адвокатури (стор. 113-114, 294), що підкреслює глибину, дискусійність та складність зазначеної тематики, необхідність її подальшої розробки.

Набагато менше уваги приділено у вітчизняній доктрині проблематиці системи адвокатури. Розгляд цих питань обмежується фрагментарною згадкою на рівні окремих наукових статей (В.І. Кальний, С.Ф. Сафулько,

О.А. Фазекош та ін.), що вочевидь не відповідає ролі та значенню забезпечення належної інституціональної конфігурації адвокатури.

Важливість системної побудови адвокатури впливає із самого життя, адже її щоденними процесуальними опонентами виступають високоорганізовані системи правоохоронних органів. Багаторічна практика конфліктної взаємодії між ними переконує в тому, що системі має протистояти система, а не воїни-одинаки, яких значно легше нейтралізувати.

Досвід радянського минулого свідчить, що в умовах організаційно-структурної незавершеності системи адвокатури в державних органах неминуче виникає спокуса “очолити” її, зробити додатком, підсистемою державного апарату. Із цим тоді успішно впоралися відділи юстиції при облвиконкомах, що фактично підпорядковувалися Міністерству юстиції СРСР.

Доктринальна розробка адекватної реаліям сьогодення системної моделі адвокатури дозволяє виділити ключові елементи, “несучі конструкції”, на яких тримається адвокатська корпорація, що надає можливість програмувати її розвиток у заданому напрямі, виявляти слабкі ланки й усувати їх, активізувати посилення інтегральних властивостей адвокатури як системного утворення.

Викладені обставини визначають потребу теоретико-концептуального переосмислення існуючих та формування нових підходів щодо системи і принципів адвокатури відповідно до соціально-правових трансформацій, що відбулися в Україні протягом останнього часу, обумовлюючи актуальність представленого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри загальноюридичних дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка в межах Пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на період до 2020 року, визначених Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 р., Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20.05.2015 р. Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка 26.12.2014 р. (протокол № 3).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної праці є розробка цілісної теоретичної моделі правового регулювання системи і принципів адвокатури України, формулювання пропозицій та рекомендацій з удосконалення законодавства в цій сфері. Згідно вказаної мети дисертантом поставлено такі основні задачі:

- уточнити поняття, мету, завдання і функції адвокатури, розкрити її правову природу;
- висвітлити генезу правових і доктринальних основ адвокатури;
- сформулювати поняття “принцип адвокатури”, розкрити його сутність, ознаки і співвідношення із суміжними юридичними категоріями;

- виробити систему принципів адвокатури, здійснити їх класифікацію, визначити роль, функції та особливості взаємодії;
- надати характеристику принципам адвокатури;
- опрацювати зарубіжний досвід організації адвокатури та реалізації принципів, покладених в її основу;
- дослідити теоретичні підходи щодо аналізу адвокатури як системи в Україні та світі;
- визначити структуру і систему адвокатури України;
- виокремити і охарактеризувати ключові підсистеми та елементи системи української адвокатури, відстежити зв'язки і відносини між ними;
- виявити і проаналізувати проблеми інституціональної конфігурації вітчизняної адвокатури;
- визначити концептуальні основи подальшого розвитку системи і принципів адвокатури України, сформулювати пропозиції щодо удосконалення їх правового регулювання.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації принципів та організації і функціонування системи адвокатури України.

Предметом дослідження є принципи і система адвокатури України.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи став комплекс загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання, що використовувалися у взаємозалежності. Діалектичний метод дозволив розглянути організацію та діяльність адвокатури в їх єдності та взаємозв'язку, встановити закономірності розвитку й кореляції з іншими явищами правового та соціального характеру. Використання системного підходу та кореспондуючого йому системно-структурного методу виявилось найбільш продуктивним для побудови цілісної теоретичної моделі принципів й системи адвокатури, забезпечило виокремлення складових елементів останньої (підр. 6.3), розробку структури адвокатури (підр. 6.1), конкретизацію місця в правовій системі (підр. 1.1), здійснення класифікації принципів адвокатури (підр. 2.4). За допомогою історико-правового методу простежено еволюцію доктрини й законодавчої регламентації принципів і системи адвокатури на різних етапах державно-правового будівництва (підр. 1.2). Порівняльно-правовий метод використано при зіставленні приписів національного законодавства із іноземними правовими аналогами (підр. 6.2). Оперування інструментарієм формально-логічного методу (аналіз, синтез, дедукція, індукція тощо) дозволило сформулювати понятійно-категоріальний апарат роботи (підр. 1.1, 1.3-1.5, 2.1-2.2, 6.1), дослідити існуючі доктринальні наробітки (підр. 2.3-2.4) й обґрунтувати авторську позицію з дискусійних питань проблематики дослідження (підр. 3.3, 7.2). Статистичний метод сприяв з'ясуванню кількісних даних, що характеризують динаміку розвитку організаційних форм адвокатської діяльності та самоврядування (підр. 7.1-7.2), визначенню тенденцій в адвокатській практиці. За допомогою соціологічного методу вивчено й узагальнено позицію адвокатів щодо гострих питань реалізації принципів адвокатури та забезпечення її належної

інституціональної побудови (підр. 3.3, 4.1, 4.3, 5.3, 7.2). Методи прогнозування й моделювання забезпечили напрацювання перспективних шляхів удосконалення правового регулювання в цій сфері (підр. 5.2, 7.1-7.2, 7.5).

Теоретичним підґрунтям дисертації слугували роботи вітчизняних та іноземних учених в галузі філософії, історії, психології, загальної теорії систем, менеджменту, соціології, теорії держави та права, судоустрою, теорії адвокатури, кримінального і цивільного процесу, адміністративного, цивільного та господарського права.

Нормативну основу роботи склали закони й підзаконні нормативно-правові акти України та зарубіжних держав, міжнародно-правові документи, акти нормотворчості органів адвокатського самоврядування.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані; результати вивчення й узагальнення за спеціально розробленою анкетною відомостями з 13762 профайлів адвокатів Єдиного реєстру адвокатів України; матеріали проведеного здобувачем соціологічного дослідження думки 342 адвокатів з різних регіонів України, а також дані опитувань громадян і правозастосувачів, що були здійснені провідними національними соціологічними установами (КМІС, Центр Разумкова, Інститут соціології НАН України, УІСД імені О. Яременка та ін.); матеріали судової та адвокатської практики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є спеціальним комплексним монографічним дослідженням, в якому уперше після прийняття Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” й набуття чинності змін до Конституції України розроблено теоретичну модель правового регулювання системи і принципів адвокатури України.

До основних положень, що конкретизують новизну одержаних результатів й виносяться на захист, належать такі:

Уперше:

- визначено історико-правові передумови становлення й розвитку принципів та системи адвокатури;
- сформульовано мету адвокатури України в новітніх умовах – забезпечення високих стандартів надання професійної правничої допомоги;
- розкрито ознаки й поняття принципів адвокатури, під якими запропоновано розуміти соціально обумовлені, найстабільніші, базисні положення, закріплені в праві, які системно й в найбільш загальному вигляді визначають організацію та/або діяльність адвокатури;
- розроблено дефініцію системи принципів адвокатури як необхідної та достатньої сукупності органічно взаємопов’язаних принципів адвокатури, що визначають фундаментальні основи забезпечення високих стандартів надання професійної правничої допомоги;
- обґрунтовано авторську модель системи принципів адвокатури, що покладені в основу її організації та діяльності в сучасному світі: незалежність, конфіденційність, уникнення конфлікту інтересів, територіальність, обумовленість судоустроєм, спеціалізація, корпоративне

самоврядування, професійна компетентність, доступність, мультидисциплінарність, розумна винагорода, ефективність; надано визначення й характеристику згаданим принципам адвокатури;

– наведено поняття системи адвокатури як сукупності взаємодіючих елементів, що поєднані між собою зв'язками та відносинами, які дозволяють забезпечити високі стандарти надання професійної правничої допомоги;

– виділено основні елементи вітчизняної системи адвокатури (адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально, адвокатські бюро, адвокатські об'єднання, органи адвокатського самоврядування) й аргументовано тезу про те, що архітектоніка системи адвокатури включає дві основні підсистеми – організаційні форми адвокатської діяльності й адвокатське самоврядування;

– доведено, що систему адвокатури України утворюють адвокати, які об'єднані через організаційні форми адвокатської діяльності й адвокатського самоврядування задля ефективної реалізації мети адвокатури;

– обґрунтовано, що ядро структури адвокатури складають зв'язки і відносини між елементами системи адвокатури, серед яких визначальними є системні зв'язки – основні, стійкі, закономірні, надано видову й змістовну характеристику цих зв'язків;

– встановлено, що кооптування як вимушено допоміжний інститут не повинно набувати статусу основного чи визначального фактора під час формування представницьких органів адвокатури; пріоритет має бути за демократичними процедурами, що зумовлює доцільність обмеження застосування кооптації поряд із впровадженням механізму залучення делегатів за посадою (ex officio);

– аргументовано необхідність удосконалення системи адвокатури й, передусім, модернізації підсистеми органів адвокатського самоврядування, оптимальна модель якої повинна мати наступний вигляд:

на базовому регіональному рівні:

- збори адвокатів міста/району;
- конференція адвокатів регіону;
- асоціація адвокатів регіону – рада асоціації та дисциплінарний суд;

на національному рівні:

- з'їзд адвокатів України;
- Ревізійна комісія адвокатури України;
- Кваліфікаційна комісія адвокатури України;
- Вищий дисциплінарний суд адвокатури України;
- Рада адвокатів України.

Удосконалено:

– поняття адвокатури як самоврядного інституту правової системи, що об'єднує адвокатів у межах організаційних форм адвокатської діяльності й самоврядування з метою забезпечення високих стандартів надання професійної правничої допомоги;

– теоретичний підхід, у відповідності до якого правова природа адвокатури утворена домінуючим публічним елементом й підпорядкованим приватним, що визначає публічно-приватний характер цього інституту;

– доктринальне визначення завдань адвокатури України, що включають забезпечення високих стандартів захисту прав, свобод і законних інтересів уповноважених осіб у кримінальному провадженні, провадженні про адміністративні правопорушення та інших визначених законом юрисдикційних провадженнях; представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами; надання правових консультацій і роз'яснень, складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; надання інших видів професійної правничої допомоги;

– класифікацію функцій адвокатури, які залежно від вектору впливу утворені системою зовнішніх функцій (захист, представництво, надання інших видів професійної правничої допомоги) та внутрішніх функцій (представницька, регуляторна, кваліфікаційна, дисциплінарна, організаційно-виконавча, контрольна функція, а також функція корпоративного захисту);

– змістовне наповнення принципів незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів.

Набули подальшого розвитку:

– диференціація принципів адвокатури залежно від сфери поширення на основоположні принципи (незалежність, професійна компетентність, конфіденційність, уникнення конфлікту інтересів), принципи організації (територіальність, обумовленість судоустроєм, спеціалізація, корпоративне самоврядування, доступність) й принципи діяльності (ефективність, мультидисциплінарність, розумна винагорода);

– положення про те, що проектування майбутньої й корегування параметрів існуючої системи адвокатури має проводитися шляхом визначення примату трьох вузлових категорій – пріоритету мети над функцією й функції над системою;

– підхід, за яким на сучасному етапі правової реформи функцію адміністрування системи безоплатної правової допомоги недоцільно закріплювати за органами адвокатського самоврядування, залишивши її за Координаційним центром з надання правової допомоги.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані автором висновки, положення та пропозиції є внеском у розвиток теорії адвокатури й можуть бути використані:

– у науково-дослідницькій діяльності – для подальших доктринальних розробок теоретико-методологічних та практичних проблем реалізації окремих принципів та елементів системи адвокатури;

– у нормотворчій діяльності – під час підготовки нових і вдосконалення чинних правових актів, що регламентують діяльність адвокатури, процесуального законодавства, актів корпоративної нормотворчості органів

адвокатського самоврядування та локальних актів адвокатських об'єднань (Лист Комітету з питань правової політики та правосуддя Верховної Ради України № 04-29/15-652 від 21.03.2017 р. про використання результатів дисертаційного дослідження в законотворчій роботі);

– у навчальному процесі – при викладанні дисциплін “Адвокатура України”, “Організація роботи адвоката в галузевих юрисдикційних провадженнях”, “Кримінальний процес”, у ході підготовки підручників, навчальних програм, методичних посібників, практикумів (акт впровадження Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка від 27.06.2016 р.);

– у правозастосовній сфері – для вдосконалення й підвищення ефективності практичної діяльності адвокатів (акти впровадження результатів дисертації в практичну діяльність індивідуально практикуючих адвокатів від 09.03.2017 р. та 14.03.2017 р.) та інших представників правничої професії.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є комплексною, завершеною науковою роботою, що виконана здобувачем самостійно. Всі результати даної праці отримано на підставі особистих досліджень автора. Ідеї, що належать співавторам опублікованих праць, в дисертаційному дослідженні не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Дисертаційна робота підготовлена на кафедрі професійних та спеціальних дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, представлена й обговорена на засіданні розширеного міжкафедрального семінару, схвалена та рекомендована до захисту.

Результати наукових досліджень, висновки та пропозиції доповідались автором на науково-практичних конференціях міжнародного та всеукраїнського рівня: “Актуальні проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства та удосконалення діяльності судових і правоохоронних органів України” (м. Луганськ, 20.04.2012 р.), “Теоретичні та практичні проблеми кримінального судочинства” (м. Донецьк, 19.10.2012 р.), “Боротьба зі злочинністю: теорія і практика” (м. Могильов, 4-5.04.2013 р.), “Кримінальні проступки: теоретичне підґрунтя та шляхи вдосконалення законодавства України” (м. Луганськ, 18–28.03.2013 р.), “Теорія і практика сучасної юридичної науки” (м. Ростов-на-Дону, 26.04.2013 р.), “Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики” (м. Волгоград, 23.05.2013 р.), “Актуальні питання реформування правової системи України” (м. Луцьк, 7-8.06.2013 р.), “Феномен економічного розвитку Азербайджану та Китаю в контексті розвитку соціально-економічних прав громадян” (м. Баку, 01.07.2013 р.), “Сучасна наука: тенденції розвитку, проблеми і перспективи” (м. Єреван, 23–25.09.2013 р.), “Актуальні питання сучасної науки” (м. Караганда, 04.10.2013 р.), “Актуальні питання правової теорії та юридичної практики” (м. Ужгород, 11-12.10.2013 р.), “Актуальні проблеми сучасного розвитку цивільного, арбітражного й адміністративного судочинства” (м. Санкт-Петербург, 18.10.2013 р.), “Удосконалення правового регулювання та механізмів функціонування системи протидії злочинності”

(м. Мінськ, 18–19.10.2013 р.), “Дванадцяті осінні юридичні читання” (м. Хмельницький, 8-9.11.2013 р.), “Конституційне право громадянина на отримання кваліфікованої (безоплатної) юридичної допомоги” (м. Москва, 18.12.2013 р.), “Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні” (м. Одеса, 14-15.02.2014 р.), “Правові реформи в пострадянських країнах: досягнення і проблеми” (м. Кишинів, 28-29.03.2014 р.), “L’udske a obcianske prava a slobody: mechanizmus ich implementácie a ochrany v rôznych odvetviach prava” (м. Братислава, 19-20.09.2014 р.), “Правова політика в Україні: питання теорії та практики” (м. Київ, 24.10.2014 р.), “Досягнення, проблеми і перспективи розвитку кримінально-процесуального законодавства Республіки Таджикистан” (м. Душанбе, 03.12.2014 р.), “Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство” (м. Львів, 15.05.2015 р.), “Суспільство, правопорядок, злочинність: теоретичні та прикладні проблеми сучасної науки” (м. Миколаїв, 22.05.2015 р.), “Актуальні проблеми судового права”, присвячена пам’яті професора І.Є. Марочкіна (м. Харків, 30.10.2015 р.), “Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти” (м. Івано-Франківськ, 11-12.03.2016 р.), “Проблеми реформування прокуратури” (м. Харків, 15.04.2016 р.), “Актуальні проблеми судового права”, присвячена пам’яті професора І.Є. Марочкіна (м. Харків, 20.04.2017 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в 53 опублікованих працях, зокрема, індивідуальній монографії, 24 наукових статтях, серед яких 21 статтю надруковано в наукових фахових виданнях України (з них 4 статті розміщено в журналах, що включені до міжнародних наукометричних баз) й 3 статті опубліковано в наукових періодичних виданнях інших держав; 26 тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях, а також 2 інших друкованих працях, що додатково відображають результати дисертації.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, семи розділів, що поєднують тридцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (938 найменувань) і додатків. Загальний обсяг роботи становить 556 сторінок, основний текст складає 405 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, об’єкт, предмет, мета, завдання та методологічна основа дослідження, зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Сформульовано положення, що виносяться на захист, розкрито практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо їх апробації.

Розділ 1 “Загальні питання організації адвокатури в Україні та світі” складається з п’яти підрозділів.

У підрозділі 1.1 *“Поняття і правова природа адвокатури”* проаналізовано сутність, визначення і правову природу адвокатури, її місце в механізмі суспільних та державно-правових відносин.

Робиться висновок, що адвокатура – це самоврядний інститут правової системи, який об’єднує адвокатів у межах організаційних форм адвокатської діяльності й самоврядування з метою забезпечення високих стандартів надання професійної правничої допомоги.

Правова природа адвокатури утворена домінуючим публічним елементом й підпорядкованим приватним, що визначає публічно-приватний характер даного інституту.

У підрозділі 1.2 *“Гене́за правових і доктринальних основ адвокатури”* розкрито основні історичні віхи еволюції законодавства й доктрини принципів та системи адвокатури.

Починаючи із давніх часів у більшості держав світу відбувся рух від аматорсько-дилетантської, родинно-товариської до професійної адвокатури, становлення й розвиток якої в кожній країні визначалися національними особливостями.

Основними історичними формами становлення адвокатури на вітчизняних теренах стали: первинна адвокатура (протоадвокатура), що зародилася до початку польсько-литовської експансії на українські землі; напівпрофесійна адвокатура існувала в польсько-литовську добу; професійна адвокатура сформувалася після ухвалення австрійською владою в 1781 році Загального порядку судового провадження (*Allgemeine Gerichtsordnung*).

У підрозділі 1.3 *“Мета адвокатури”* досліджується телеологічна спрямованість адвокатури.

Аналізуючи призначення цього інституту, автор доходить висновку, що мета адвокатури не співпадає із метою її елементів чи підсистем, повинна узгоджуватися із метою системи вищого рівня (правової системи) й не суперечити фундаментальним цінностям суспільства. Рівною мірою мета адвокатури має відображати найбільш значущі соціальні потреби та інтереси, бути досяжною наявними засобами, характеризуватися конкретикою й відрізнятися від соціального призначення правових установ зі схожими завданнями.

Обґрунтовується, що метою адвокатури України повинно бути забезпечення високих стандартів надання професійної правничої допомоги.

У підрозділі 1.4 *“Завдання адвокатури”* аргументовано позицію, що завдання адвокатури є конкретизацією мети, деталізованими напрямками її реалізації, що характеризуються більш розширеною, точною й імперативною формою викладу та безпосередньою наближеністю до виконавців.

Виокремлено перелік завдань адвокатури України на сучасному етапі державно-правового будівництва.

У підрозділі 1.5 *“Функції адвокатури”* робиться висновок, що функціями адвокатури є основні напрями діяльності адвокатури щодо реалізації поставленої мети.

Наводиться авторська класифікація функцій адвокатури, які залежно від вектору впливу утворені системою зовнішніх (захист, представництво, надання інших видів професійної правничої допомоги) й внутрішніх функцій (представницька, регуляторна, кваліфікаційна, дисциплінарна, організаційно-виконавча, контрольна функція, а також функція корпоративного захисту).

Розділ 2 “Концептуальні основи принципів адвокатури” складається з п’яти підрозділів.

У підрозділі 2.1 *“Поняття і ознаки принципів адвокатури”* досліджується сутність й істотні ознаки принципів адвокатури, до переліку яких автор відносить соціальну обумовленість, нормативну закріпленість, базисність, підвищену стабільність, високий рівень узагальнення, спрямованість на забезпечення організації та/або діяльності адвокатури, системну єдність.

За результатами аналізу сутнісних параметрів формулюється дефініція принципів адвокатури, під якими запропоновано розуміти соціально обумовлені, найстабільніші, базисні положення, закріплені в праві, які системно й в найбільш загальному вигляді визначають організацію та/або діяльність адвокатури.

У підрозділі 2.2 *“Співвідношення принципів адвокатури із суміжними правовими категоріями”* аналізуються кореляційні зв’язки принципів адвокатури із суміжними правовими конструкціями.

Автором звертається увага, що лінія розподілу між принципами й нормами та правилами проходить у площині таких притаманних принципам основних ознак, як високий рівень узагальнення, базисність і підвищена стабільність. Взяті в сукупності, специфічні ознаки принципу дозволяють відрізнити його від менш значущих й універсальних засобів правового регулювання.

У підрозділі 2.3 *“Система принципів адвокатури”* за результатами аналізу широкого кола доктринальних джерел формулюється поняття системи принципів адвокатури.

Наповнюючи його конкретним змістом, здобувач відносить до системи основних принципів адвокатури, що покладені в основу її організації та діяльності в сучасному світі, незалежність, конфіденційність, уникнення конфлікту інтересів, територіальність, обумовленість судоустроєм, спеціалізацію, корпоративне самоврядування, професійну компетентність, доступність, мультидисциплінарність, розумну винагороду, ефективність.

У підрозділі 2.4 *“Класифікація принципів адвокатури”* досліджуються різноманітні підходи щодо диференціації принципів адвокатури.

Залежно від сфери поширення принципи адвокатури пропонується класифікувати на основоположні принципи (незалежність, професійна компетентність, конфіденційність, уникнення конфлікту інтересів), принципи організації (територіальність, обумовленість судоустроєм, спеціалізація, корпоративне самоврядування, доступність) й принципи діяльності (ефективність, мультидисциплінарність, розумна винагорода).

У підрозділі 2.5 *“Роль, функції і взаємодія принципів адвокатури”* акцентується увага на тому, що принципи адвокатури забезпечують концептуальну узгодженість, міцність й стабільність нормативної основи

функціонування адвокатського співтовариства, виступають дороговказом його розвитку, фундаментом системної та збалансованої організації адвокатури.

До основних функцій принципів адвокатури автор відносить програмну (ідеолого-орієнтувальну), регулятивно-охоронну, системоутворювальну, інтерпретаційну.

В основі взаємодії принципів адвокатури лежать вертикальні й горизонтальні зв'язки. Субординаційні відносини між принципами зумовлені їх диференціацією на основоположні та інші принципи адвокатури. Оскільки перші мають пріоритетний, “материнський” характер, виступають ядром системи принципів, остільки інші принципи повинні бути зорієнтованими на першочергову реалізацію основоположних принципів.

Розділ 3 “Основоположні принципи адвокатури на шляху європейської інтеграції України” складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 “Принцип незалежності” аналізуються основні компоненти принципу незалежності адвокатури в аспекті міжнародно-правового та європейського розуміння цієї категорії, що включає забезпечення інституційної та функціональної (процесуальної) можливості адвокату здійснювати всі види професійної діяльності вільно і незалежно від: 1) держави; 2) клієнта; 3) громадськості; 4) керівного складу організаційних форм адвокатської діяльності (адвокатських фірм, колегій тощо) та професійної асоціації адвокатів. Останньому органу незалежність має бути безумовно забезпечено через його особливу роль у справі гарантування незалежності адвокатів-членів асоціації, що не виключає можливості судового контролю за реалізацією окремих її рішень.

Обґрунтовується необхідність закріплення в законі мінімальних пропорцій розподілу щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування за кожним з органів, наділених представницькими, кваліфікаційними, дисциплінарними чи ревізійними функціями (у відсотках).

У підрозділі 3.2 “Принцип професійної компетентності” розкривається зміст принципу професійної компетентності, який утворений сукупністю правоположень, що встановлюють перелік й механізм набуття та підтримання знань, вмінь та практичних навичок, ділових та морально-етичних якостей і вимог, які визначають здатність особи успішно здійснювати адвокатську діяльність.

Аргументується потреба застосування польського досвіду в частині законодавчого закріплення суми оплати за стажування на рівні не більше розміру шестикратної мінімальної зарплати. Не менше 90 % суми внеску, що надійшла на рахунок органу адвокатського самоврядування за проходження стажування, останній повинен перераховувати адвокату-керівнику стажування.

У підрозділі 3.3 “Принцип конфіденційності” доводиться, що принцип конфіденційності є ширшою категорією, ніж інститут адвокатської таємниці, які співвідносяться між собою як загальне й окреме. Окрім збереження адвокатської таємниці, адвокат повинен здійснити захист інших відомостей,

що можуть не охоплюватися поняттям адвокатської таємниці (персональні дані, інформація про фізичну особу тощо), тобто забезпечити конфіденційність у взаєминах із широким колом осіб.

Конфіденційність як принцип адвокатури становить сукупність правоположень, що визначають механізм дотримання адвокатської таємниці, захисту персональних даних особи та інших видів інформації з обмеженим доступом у процесі здійснення адвокатської діяльності, а також кваліфікаційного, дисциплінарного та інших видів проваджень у системі органів адвокатського самоврядування.

На відміну від багатьох інших принципів адвокатури, принцип конфіденційності поширюється на ширше коло суб'єктів, охоплюючи не тільки адвокатів, але й помічників адвоката, стажистів адвоката, осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, а також осіб, стосовно яких припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю.

У підрозділі 3.4 “Принцип уникнення конфлікту інтересів” обґрунтовується, що уникнення конфлікту інтересів як принцип адвокатури становить сукупність правоположень, які визначають шляхи запобігання порушень приватних і публічних інтересів, що вступають або можуть вступити в суперечність під час адвокатської діяльності чи функціонування органів адвокатського самоврядування та негативно позначитися на виконанні адвокатом своїх професійних обов'язків.

Узагальнення теорії та адвокатської практики дозволило виділити 4 основні види (комбінації) конфлікту інтересів у професійній діяльності українського адвоката: конфлікт інтересів між адвокатом і поточним (1) або колишнім (2) клієнтом (особисті конфлікти інтересів); конфлікт інтересів між поточними клієнтами (3) або поточним і колишнім (4) клієнтами (конфлікти клієнтів).

Розділ 4 “Принципи організації адвокатури” складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 4.1 “Принцип територіальності” надається характеристика зазначеного принципу, який утворений сукупністю правових положень, що визначають адміністративно-територіальний устрій країни основою побудови й просторових меж функціонування адвокатури.

Виділяються два основні аспекти принципу територіальності в сучасному світі: конструювання моделі адвокатури на підставі існуючих меж адміністративно-територіальних одиниць, а не інших критеріїв (судового устрою, національної чи мовної приналежності тощо); локалізація просторових меж функціонування адвокатів у межах певного регіону.

Робиться висновок про недоцільність застосування локалізації як територіально обмежуючої вимоги в процесі розбудови української адвокатури.

У підрозділі 4.2 “Принцип обумовленості судовоустроєм” розкривається зміст однойменного принципу, який полягає в побудові адвокатури на підставі судового устрою держави, зокрема, утворення регіональних, національних та/або спеціальних органів адвокатського самоврядування в межах сфери юрисдикції судів певного рівня (виду, інстанційності); наявність

особливого механізму добору і забезпечення функціонування окремої привілейованої категорії адвокатів, уповноважених практикувати перед визначеними судами; закріплення обов'язку утримання адвокатської контори за місцезнаходженням певних судів; встановлення для іноземних адвокатів еквівалентних обмежень на представництво у судах приймаючої держави залежно від обсягу отриманих прав практики перед судами домашньої юрисдикції та ін.

Будучи поширеним за кордоном (ФРН, Франція, Італія, Молдова тощо), принцип обумовленості судоустроєм не отримав розвитку в сучасній українській адвокатурі. Такий підхід вітчизняного законодавця підтримується автором з огляду на особливості розвитку національної правової системи. 93 % опитаних здобувачем респондентів віддають перевагу принципу територіальності.

У підрозділі 4.3 *“Принцип спеціалізації”* висвітлюється змістовне наповнення спеціалізації як принципу організації адвокатури.

Аргументується, що спеціалізація охоплює як сферу адвокатського самоврядування, так і сферу адвокатської діяльності. Остання має три основні різновиди – спеціалізація сферою правовідносин, клієнтурою або їх поєднанням у різних пропорціях. Виділяються ключові чинники, що впливають на можливість запровадження (поглиблення) спеціалізації: місцезнаходження суб'єкта надання правової допомоги (а), його розмір (б) й економічна кон'юнктура (в).

Автором критикуються пропозиції щодо закріплення на законодавчому рівні в Україні інституційно оформленої спеціалізації за англосаксонським взірцем (баристери і соліситори).

У підрозділі 4.4 *“Принцип корпоративного самоврядування”* досліджується корпоративне самоврядування як форма самостійного вирішення адвокатським співтовариством внутрішньо-професійних питань, у межах якої адвокати безпосередньо або через представницькі органи керують власними справами, здійснюють нормотворчу діяльність з урахуванням обмежень, встановлених законом, реалізують кваліфікаційні, дисциплінарні та інші повноваження з метою створення належних умов для забезпечення високих стандартів надання професійної правничої допомоги.

За результатами аналізу принципу корпоративного самоврядування аргументується позиція, відповідно до якої обов'язковість/добровільність членства адвокатів у професійній асоціації не є самостійним принципом адвокатури, виступаючи елементом принципу корпоративного самоврядування.

На підставі біфункціонального підходу, який надає можливість охарактеризувати ступінь повноти дисциплінарної влади професії щодо своїх членів (дисциплінарна функція) та участі корпорації в атестації майбутніх адвокатів (кваліфікаційна функція), автор виокремлює три основні моделі корпоративного самоврядування адвокатури в світі – автономну, публічно-селективну й гібридну. Робиться висновок про оптимальність автономної моделі корпоративного самоврядування для української адвокатури.

У підрозділі 4.5 “Принцип доступності” охарактеризовано доступність як принцип адвокатури, який утворений сукупністю правоположень, що встановлюють територіальні, фінансові, процедурні, темпоральні й інформаційні гарантії забезпечення безперешкодного доступу до правової допомоги адвоката.

Доводиться, що на сучасному етапі правової реформи функція адміністрування системи безоплатної правової допомоги повинна бути залишена за Координаційним центром з надання правової допомоги.

Розділ 5 “Принципи діяльності адвокатури” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 5.1 “Принцип ефективності” розкривається змістовне наповнення вказаного принципу, який утворений сукупністю правоположень, що встановлюють вимоги до діяльності адвокатської спільноти, які забезпечують фактичну результативність, дієвість реалізації поставлених перед нею цілей.

Висвітлюється законодавче й корпоративне розуміння ефективності діяльності адвокатури, позиції ЄСПЛ з цього приводу, шляхи усунення проблемних питань, що виникають на практиці.

У підрозділі 5.2 “Принцип мультидисциплінарності” висвітлюються особливості мультидисциплінарної практики та організаційних форм її оформлення. Звертається увага, що в межах її структури надання послуг і розподіл винагороди здійснюється представниками двох чи більше професій; результатом їх роботи є комбінована послуга, яка складається із юридичних та інших видів професійних (аудиторських, управлінських тощо) послуг.

Зміст мультидисциплінарності як принципу адвокатури полягає в побудові змішаної моделі організаційних форм адвокатської діяльності за рахунок включення до їх складу представників інших професій, на яких поширюються етичні вимоги й спеціальний порядок допуску до здійснення професійної діяльності з метою надання адвокатських та інших професійних послуг.

За результатами аналізу європейського досвіду (ФРН, Англія та Уельс, Франція, Італія, Іспанія та ін.) відмічається наявність тенденції до утвердження й розширення сфери застосування мультидисциплінарності як принципу адвокатури в світі. Робиться висновок, що Україна не повинна залишитись осторонь цього процесу. Можливість створення в Україні мультидисциплінарних об'єднань між адвокатами й представниками інших професій має бути закріплена для тих професіоналів, нормативні вимоги до статусу й поведінки яких узгоджуються із основоположними принципами адвокатури.

У підрозділі 5.3 “Принцип розумної винагороди” окреслений принцип трактується через сукупність правоположень, що визначають організаційно-правові умови отримання суб'єктом адвокатської діяльності розумної винагороди за виконання обов'язків, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності та/або реалізації повноважень члена органу адвокатського самоврядування.

Підкреслюється, що саме критерій розумності винагороди дозволяє узгодити економічні інтереси адвоката із поставленими перед ним публічно-професійними завданнями, виступає дороговказом на шляху узгодження широкого спектру суб'єктивних та об'єктивних життєвих обставин, які впливають на визначення розміру гонорару, створюючи умови для його гнучкої адаптації до потреб конкретної людини та обставин справи.

Автором наводяться аргументи на користь законодавчої регламентації права адвоката отримувати від клієнта умовний гонорар (*pactum de quota litis*).

Розділ 6 “Система адвокатури в Україні та світі” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 6.1 *“Адвокатура як об'єкт системного дослідження”* досліджуються сформовані в загальній теорії систем та теорії організації підходи щодо інтерпретації терміна “система”.

Це поняття розглядається автором як сукупність взаємодіючих елементів, що поєднані між собою зв'язками та відносинами, утворюючи певну єдність, цілісність. Ключовими аспектами поняття “система” виступає єдність складу (елементів) й структури. Остання є формою розміщення й взаємозв'язку елементів системи. Серед широкого розмаїття зв'язків системоутворювальне значення мають основні, стійкі, закономірні зв'язки, що надають необхідного зчеплення усім складовим частинам, забезпечують високий рівень сполученості елементів системи.

Робиться висновок, що за сутнісними параметрами система адвокатури складається із сукупності взаємодіючих елементів, що поєднані між собою зв'язками та відносинами, які дозволяють забезпечити високі стандарти надання професійної правничої допомоги.

У підрозділі 6.2 *“Системи адвокатур Європи та світу: огляд і класифікація”* здійснено огляд й класифікацію зарубіжних систем адвокатур за наступними критеріями: залежно від ступеня обов'язковості членства в органах адвокатського самоврядування виділено системи адвокатур з добровільним або обов'язковим членством в органах адвокатського самоврядування; залежно від складу адвокатури, тобто осіб, яким законодавством дозволено входити до організаційних форм адвокатської діяльності або самоврядування, системи адвокатур диференційовано на гомогенні й гетерогенні; залежно від кількості юрисдикцій, що здійснюють спеціалізоване регулювання діяльності певних груп адвокатів у межах однієї держави, виокремлено моноюрисдикційні й мультиюрисдикційні системи адвокатур; залежно від обсягу повноважень загальнодержавного органу адвокатського самоврядування розмежовано централізовані й децентралізовані адвокатури.

У підрозділі 6.3 *“Архітектура української системи адвокатури”* досліджується інституціональна побудова національної адвокатури.

Систему адвокатури України утворюють адвокати, які об'єднані через організаційні форми адвокатської діяльності й адвокатського самоврядування задля ефективної реалізації мети адвокатури.

Найменшим внутрішнім елементом системи адвокатури є адвокат. Проте минули часи, коли адвокат-індивідуал міг ефективно відповісти на непрості виклики, що надходять з оточуючого середовища. Ускладнення умов професійної практики й розширення функціональної природи юридичної роботи зумовило еволюцію організаційних форм корпоративного буття, в результаті якої базовими елементами системи адвокатури України, поряд із адвокатами, стали адвокатські бюро, адвокатські об'єднання, органи адвокатського самоврядування.

Здобувачем робиться висновок, що архітектоніка української системи адвокатури включає дві основні підсистеми – організаційні форми адвокатської діяльності й адвокатське самоврядування. Рівень внутрішньої розгалуженості системи адвокатури має відповідати ступеню різноманітності проблематики, із якою адвокатам доводиться стикатися під час взаємодії із зовнішнім середовищем.

Розділ 7 “Удосконалення системи адвокатури України” складається з п'яти підрозділів.

Підрозділ 7.1 “Підсистема організаційних форм адвокатської діяльності” складається з двох пунктів.

У пункті 7.1.1 “Адвокат” досліджується правове положення адвоката, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально.

В профільному законі пропонується відкорегувати поняття “адвокат” шляхом визначення його як фізичної особи, яка має право на заняття адвокатською діяльністю.

У пункті 7.1.2 “Адвокатські об'єднання й бюро” аналізується правовий статус адвокатських бюро й об'єднань.

Відмічається наявність загальносвітової тенденції останніх десятиріч щодо розширення переліку колективних організаційних форм адвокатської діяльності, прагнення поєднати класичні й господарські, корпоративні моделі здійснення професійної практики. У руслі цих процесів обґрунтовується необхідність доповнення зазначеного переліку такою організаційною формою, як робота адвоката за наймом в адвоката або адвокатському об'єднанні (бюро).

Підрозділ 7.2 “Підсистема адвокатського самоврядування” складається з двох пунктів.

У пункті 7.2.1 “Формування органів адвокатського самоврядування” розглядаються процедурні аспекти комплектування представницьких органів адвокатури.

Здобувачем аргументовано, що під час проведення виборів до складу органів адвокатського самоврядування форма голосування має визначатися відповідним самоврядним органом (збори, конференція, з'їзд), причому за загальним правилом повинно застосовуватися таємне голосування, яке за потреби може бути змінено більшістю учасників зібрання на відкриту форму волевиявлення.

Оптимальною пропорцією для встановлення кворуму під час проведення загальних зборів адвокатів регіонів пропонується вважати присутність не менше 1/5 частини адвокатів, внесених до ЄРАУ відповідного регіону.

На думку автора, термін перебування на посаді членів органів адвокатського самоврядування повинен бути скорочений до трьох років. Зазначену позицію підтримують 62 % опитаних здобувачем респондентів. Наводяться аргументи на користь звуження сфери застосування кооптування як вимушено допоміжного інституту в процесі формування органів корпоративного самоврядування, розширення практики використання демократичних процедур наділення представницьким мандатом.

У пункті 7.2.2 *“Організація і функціонування адвокатського самоврядування”* аналізується побудова та діяльність органів корпоративного самоврядування в адвокатурі.

Доводиться, що попри непослідовність законодавця, передбачені чинним законом КДКА, ВКДКА, РКАР і ВРКА за своєю правовою природою належать до органів адвокатського самоврядування. З метою усунення виявлених на практиці колізій та недоліків в роботі членів цих органів дисертантом розроблено механізм й визначено підстави для відкликання з посади керівника (члена) органу адвокатського самоврядування.

Підрозділ 7.3 *“Громадські об’єднання адвокатів та їх місце в системі адвокатури України”* складається з двох пунктів.

У пункті 7.3.1 *“Міжнародні громадські об’єднання адвокатів”* досліджується соціальне та правове положення міжнародних громадських об’єднань адвокатів.

Робиться висновок, що стан розвитку міжнародних громадських об’єднань адвокатів характеризують різноспрямовані тенденції універсалізації та диференціації, при цьому найбільш потужними, розвинутими й ефективними виявляються інтегративні об’єднання на основі широкого залучення юристів різних спеціалізацій, що можуть запропонувати більш всебічну й міцну платформу для обміну ідеями та досвідом, задоволення різнопланових професійних потреб. На підставі різних критеріїв здобувачем здійснюється класифікація міжнародних громадських об’єднань адвокатів.

У пункті 7.3.2 *“Національні громадські об’єднання адвокатів”* аналізується розвиток вітчизняних громадських об’єднань адвокатів.

Проведене опитування адвокатів засвідчило, що специфічне призначення цих організацій в сучасних умовах усвідомлюється ними через необхідність моніторингу й фахового контролю діяльності органів адвокатського самоврядування, виявлення й узагальнення недоліків в їх роботі, поширення передового досвіду; поглиблення співробітництва із органами адвокатського самоврядування, в т.ч. шляхом делегування до їх складу своїх членів; сприяння включенню своїх представників до громадських рад (колегій) при державних органах та ін.

Добровільно-ініціативний характер утворення й ліквідації громадських об’єднань адвокатів, а також характер їх повноважень не дозволяє розглядати

ці об'єднання як стабільний, обов'язковий елемент системи адвокатури України.

У підрозділі 7.4 “Зв'язки і відносини між елементами системи адвокатури” аргументується, що зв'язки і відносини між елементами системи адвокатури складають ядро структури адвокатури.

Залежно від предметної спрямованості основні зв'язки та відносини між вказаними елементами класифікуються на ті, що виникають у зв'язку з наданням правової допомоги конкретному клієнту, й ті, що пов'язані із вирішенням внутрішніх питань в системі адвокатського самоврядування. Окрім того, зв'язки розподіляються на вертикальні (субординаційні, ієрархічні) й горизонтальні (координаційні); суттєві та несуттєві; необхідні й випадкові; формальні й неформальні тощо.

До провідних інтегральних факторів, що забезпечують міцність зв'язків між адвокатами, автор відносить професійну свідомість й культуру адвокатів, передусім такі їх елементи, як корпоративний дух та професійну ідеологію. Доводиться, що корпоративний дух є інтегративним продуктом індивідуальної й колективної свідомості адвокатів, що характеризується спільністю ціннісних та емоційно-вольових орієнтирів професійної діяльності, згуртованістю в їх обстоюванні, високою готовністю до підтримки колег і професії в цілому.

У підрозділі 7.5 “Оптимізація системної побудови адвокатури України” визначаються шляхи реформування системи адвокатури, зокрема, модернізації підсистеми органів адвокатського самоврядування.

Пропонується нова модель корпоративного самоврядування на базовому регіональному шаблі (збори адвокатів міста/району; конференція адвокатів регіону; асоціація адвокатів регіону – рада асоціації та дисциплінарний суд) та національному рівні (з'їзд адвокатів України; Ревізійна комісія адвокатури України; Кваліфікаційна комісія адвокатури України; Вищий дисциплінарний суд адвокатури України; Рада адвокатів України); послідовно наводяться аргументи на користь удосконалення інституціональної конфігурації адвокатури.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено доктринальне узагальнення й вирішено важливу наукову проблему, яка полягає у визначенні теоретичної моделі правового регулювання системи і принципів адвокатури України, що розширює та поглиблює уявлення про сутність і правову природу адвокатури, концептуальні основи її організації та діяльності. До основних результатів дослідження можна віднести такі:

1. Адвокатура – це самоврядний інститут правової системи, що об'єднує адвокатів у межах організаційних форм адвокатської діяльності й самоврядування з метою забезпечення високих стандартів надання професійної правничої допомоги.

2. Правова природа адвокатури утворена домінуючим публічним елементом й підпорядкованим приватним, що визначає публічно-приватний характер даного інституту.

3. Поряд із спеціальними чинниками конкретної країни, на рівень еволюційного розвитку адвокатури вирішальним чином впливали такі загальні фактори й передумови, як особливості національної культури, ступінь залежності від держави та економіки. Взаємодія, роль й інтенсивність впливу цих детермінант визначали самотутнє обличчя адвокатури певної юрисдикції, тенденції розбудови споріднених груп адвокатських систем.

Зародившись у Месопотамії в часи Саргона Древнього (XXIV ст. до н. е.), адвокатура концептуально інституціоналізувалася в Стародавньому Римі, повільно вибудовувалася в Середні віки й отримала потужний імпульс розвитку в Новітній час.

На первісних етапах становлення адвокатури виконання захисних функцій виступало особистою (родинною, товариською тощо) чи суспільною (громадською) повинністю, почесним обов'язком, який виконувався епізодично й випадково широким колом осіб. Із законодавчим закріпленням вимог до адвоката щодо обов'язкової наявності юридичної освіти, практичного досвіду чи навичок (принцип професійної компетентності) виокремлюється група спеціалізованих носіїв правових пізнань, знавців юриспруденції, які займаються вказаною діяльністю як професією, систематично й регулярно надаючи допомогу в галузі права.

Основними історичними формами становлення адвокатури на вітчизняних теренах стали: первинна адвокатура (протоадвокатура), що зародилася до початку польсько-литовської експансії на українські землі; напівпрофесійна адвокатура існувала в польсько-литовську добу; професійна адвокатура сформувалася після ухвалення австрійською владою в 1781 році Загального порядку судового провадження (*Allgemeine Gerichtsordnung*).

4. Метою адвокатури України має бути забезпечення високих стандартів надання професійної правничої допомоги.

5. Як завдання адвокатури України слід розглядати забезпечення високих стандартів захисту прав, свобод і законних інтересів уповноважених осіб у кримінальному провадженні, провадженні про адміністративні правопорушення та інших визначених законом юрисдикційних провадженнях; представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами; надання правових консультацій і роз'яснень, складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; надання інших видів професійної правничої допомоги.

6. Функціями адвокатури є основні напрями діяльності адвокатури щодо реалізації поставленої мети. Залежно від вектору впливу функції адвокатури утворені системою зовнішніх функцій (захист, представництво, надання інших видів професійної правничої допомоги), які реалізуються виключно поза системою адвокатури під час взаємодії з клієнтами і третіми особами, й

внутрішніми функціями (представницька, регуляторна, кваліфікаційна, дисциплінарна, організаційно-виконавча, контрольна функція, а також функція корпоративного захисту), які орієнтовані на створення умов для належного здійснення зовнішніх функцій й переважно здійснюються у внутрішньосистемних відносинах між членами адвокатського співтовариства.

7. Принципи адвокатури – це соціально обумовлені, найстабільніші, базисні положення, закріплені в праві, які системно й в найбільш загальному вигляді визначають організацію та/або діяльність адвокатури.

До переліку ознак принципу адвокатури належить: соціальна обумовленість, нормативна закріпленість, базисність, підвищена стабільність, високий рівень узагальнення, спрямованість на забезпечення організації та/або діяльності адвокатури, системна єдність. Лінія розподілу між принципами й нормами та правилами проходить у площині таких притаманних принципам рис як високий рівень узагальнення, базисність і підвищена стабільність. Взяті в сукупності, специфічні ознаки принципу дозволяють відрізнити його від менш значущих й універсальних правових категорій нижчого рівня (презумпції, фікції тощо).

8. Систему принципів адвокатури слід розглядати як необхідну й достатню сукупність органічно взаємопов'язаних принципів адвокатури, що визначають фундаментальні основи забезпечення високих стандартів надання професійної правничої допомоги.

До системи основних принципів адвокатури, що покладені в основу її організації та діяльності в сучасному світі, слід відносити: незалежність, конфіденційність, уникнення конфлікту інтересів, територіальність, обумовленість судоустроєм, спеціалізацію, корпоративне самоврядування, професійну компетентність, доступність, мультидисциплінарність, розумну винагороду, ефективність. До переліку включено два принципи, що не є властивими українській адвокатурі (обумовленість судоустроєм, мультидисциплінарність), проте мають значне поширення в світі, тому становлять інтерес як можливі альтернативи реформування національної моделі організації адвокатури.

Залежно від сфери поширення принципи адвокатури можуть бути класифіковані на основоположні принципи (незалежність, професійна компетентність, конфіденційність, уникнення конфлікту інтересів), принципи організації (територіальність, обумовленість судоустроєм, спеціалізація, корпоративне самоврядування, доступність) й принципи діяльності (ефективність, мультидисциплінарність, розумна винагорода).

Поєднуючи різнопорядкові засоби правового регулювання в окрему галузь законодавства, принципи адвокатури забезпечують концептуальну узгодженість, міцність й стабільність нормативної основи функціонування адвокатського співтовариства, виступають дороговказом його розвитку, фундаментом системної та збалансованої організації адвокатури. В основі взаємодії принципів адвокатури лежать вертикальні й горизонтальні зв'язки, що, передусім, зумовлені їх диференціацією на основоположні та інші принципи адвокатури. До основних функцій принципів адвокатури слід

віднести програмну (ідеолого-орієнтувальну), регулятивно-охоронну, системоутворювальну, інтерпретаційну.

9. Основними компонентами принципу незалежності адвокатури в аспекті міжнародно-правового та європейського розуміння цієї категорії є забезпечення інституційної та функціональної (процесуальної) можливості адвокату здійснювати всі види професійної діяльності вільно і незалежно від: 1) держави; 2) клієнта; 3) громадськості; 4) керівного складу організаційних форм адвокатської діяльності (адвокатські фірми, колегії тощо) та професійної асоціації адвокатів.

Держава повинна мати достатні інструменти контролю за реалізацією адвокатурою делегованих їй публічно важливих функцій. У контексті практики ЄСПЛ доцільним є включення представників держави до складу органів адвокатського самоврядування. У кількісному відношенні представники держави мають складати не більше третини складу відповідних органів з кваліфікаційною або дисциплінарною компетенцією.

10. Принцип професійної компетентності утворений сукупністю правоположень, що встановлюють перелік й механізм набуття та підтримання знань, вмінь і практичних навичок, ділових та морально-етичних якостей і вимог, які визначають здатність особи успішно здійснювати адвокатську діяльність.

Окреслений принцип включає настанови щодо досягнення й підтримання такого рівня професійної компетентності, який дозволяє забезпечити належні стандарти надання правової допомоги, для чого суб'єкт її реалізації повинен успішно завершити курс теоретичного й практичного навчання в акредитованій освітній установі, набути досвід професійної практики в галузі права, скласти кваліфікаційний іспит, пройти стажування, вступити до професійної асоціації адвокатів та постійно підтримувати високий рівень своєї професійної кваліфікації.

11. Адвокатська таємниця виступає фундаментом й утворює основний обсяг змісту конфіденційності як принципу адвокатури. Останній становить сукупність правоположень, що визначають механізм дотримання адвокатської таємниці, захисту персональних даних особи та інших видів інформації з обмеженим доступом у процесі здійснення адвокатської діяльності, а також кваліфікаційного, дисциплінарного та інших видів проваджень у системі органів адвокатського самоврядування.

Розширення інструментарію адвоката з обстоювання публічного інтересу лежить у площині законодавчої фіксації положення, згідно з яким на підставі письмового дозволу довірителя адвокат має право, але не зобов'язаний, давати показання з питань, що охоплюються адвокатською таємницею.

12. Уникнення конфлікту інтересів як принцип адвокатури становить сукупність правоположень, які визначають шляхи запобігання порушенням приватних і публічних інтересів, що вступають або можуть вступити в суперечність під час адвокатської діяльності чи функціонування органів адвокатського самоврядування та негативно позначитися на виконанні адвокатом своїх професійних обов'язків.

Поряд із домінуючою стратегією уникнення конфлікту інтересів в адвокатській діяльності, перспективною є концепція керування конфліктом у ситуаціях, коли для цього існують відповідні умови й охоронюваним законом інтересам не загрожує спричинення істотної шкоди.

13. Територіальність як принцип організації адвокатури утворена сукупністю правових положень, що визначають адміністративно-територіальний устрій країни основою побудови й просторових меж функціонування адвокатури.

Застосування локалізації як територіально обмежуючої вимоги в процесі розбудови української адвокатури є недоцільним.

14. Принцип обумовленості судоустроєм полягає в побудові адвокатури на підставі судового устрою держави, зокрема, утворення регіональних, національних та/або спеціальних органів адвокатського самоврядування в межах сфери юрисдикції судів певного рівня (виду, інстанційності); наявність особливого механізму добору і забезпечення функціонування окремої привілейованої категорії адвокатів, уповноважених практикувати перед визначеними судами; закріплення обов'язку утримання адвокатської контори за місцезнаходженням певних судів; встановлення для іноземних адвокатів еквівалентних обмежень на представництво перед судами приймаючої держави залежно від обсягу отриманих прав практики перед судами домашньої юрисдикції та ін.

Маючи поширення в дореволюційну добу та перші роки становлення радянської влади, принцип обумовленості судоустроєм не отримав розвитку в сучасній українській адвокатурі. Такий підхід вітчизняного законодавця, який надав перевагу принципу територіальності, вбачається оптимальним.

15. Зміст спеціалізації як принципу організації адвокатури полягає, по-перше, у зовнішньому відокремленні органів адвокатського самоврядування, що реалізують різні функції (представницькі, кваліфікаційні, дисциплінарні, контрольно-ревізійні тощо); утворенні й наданні організаційними формами адвокатської діяльності юридичної допомоги у визначених, окремих сферах правовідносин, та/або в інституційному відособленні декількох груп суб'єктів усередині адвокатської професії з наділенням їх різним обсягом можливостей надання правової допомоги певних видів; по-друге, у внутрішньому розподілі між структурними підрозділами (департаментами, практиками тощо) вказаних суб'єктів певних вузькопрофільних напрямів роботи, систематичному здійсненні конкретним адвокатом професійної діяльності в межах певної сфери правовідносин.

16. Принцип корпоративного самоврядування адвокатів у світі становить сукупність правоположень, що визначають необхідною складовою внутрішнього устрою адвокатури обов'язкове/добровільне членство адвокатів у професійній асоціації, виборність й підзвітність її органів, їх самостійність і відокремленість від держави, демократизм й гласність діяльності, автономність управління й регуляції, наявність дієвих повноважень з підтримання стандартів професійної діяльності.

Оптимальною для України є автономна модель корпоративного самоврядування.

17. Доступність як принцип адвокатури утворена сукупністю правоположень, що встановлюють територіальні, фінансові, процедурні, темпоральні й інформаційні гарантії забезпечення безперешкодного доступу до правової допомоги адвоката.

На сучасному етапі правової реформи функція адміністрування системи безоплатної правової допомоги повинна бути залишена за Координаційним центром з надання правової допомоги. Посилення незалежності цього органу лежить у площині закріплення процедури, за якою директор Координаційного центру з надання правової допомоги призначається з'їздом адвокатів України за поданням Міністра юстиції України. Висловлення недовіри вказаному директору 2/3 складу делегатів з'їзду адвокатів України має тягнути звільнення його з посади. Такий порядок зміцнить автономність керівництва Координаційного центру з надання правової допомоги від держави й водночас сприятиме ширшому врахуванню інтересів адвокатури.

18. Ефективність як принцип адвокатури утворена сукупністю правоположень, які встановлюють вимоги до організації та діяльності адвокатської спільноти, що забезпечують фактичну результативність, дієвість реалізації поставлених перед нею цілей.

19. Мультидисциплінарною практикою є здійснювана в межах однієї організаційно-правової форми господарювання діяльність представників різних професій щодо надання юридичних і неюридичних послуг. Зміст мультидисциплінарності як принципу адвокатури полягає в побудові змішаної моделі організаційних форм адвокатської діяльності за рахунок включення до їх складу представників інших професій, на яких поширюються етичні вимоги й спеціальний порядок допуску до здійснення професійної діяльності (інституційний аспект) з метою надання адвокатських та інших професійних послуг (функціональний аспект).

На сьогодні очевидно є тенденція до утвердження й розширення сфери застосування мультидисциплінарності як принципу адвокатури в світі. Україна не повинна залишитись осторонь цього процесу. Можливість створення в Україні мультидисциплінарних об'єднань між адвокатами й представниками інших професій має бути закріплено для тих професіоналів, нормативні вимоги до статусу й поведінки яких узгоджуються із основоположними принципами адвокатури.

20. Розумність винагороди як принцип адвокатури становить сукупність правоположень, що визначають організаційно-правові умови отримання суб'єктом адвокатської діяльності розумної винагороди за виконання обов'язків, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності та/або реалізацією повноважень члена органу адвокатського самоврядування.

Одним із засобів наближення правової допомоги до потреб та можливостей середнього класу є закріплення права адвоката отримувати від клієнта умовний гонорар, окрім випадків надання юридичної допомоги в

кримінальному провадженні й сімейних спорах про розірвання шлюбу, стягнення аліментів або поділ сумісно нажитого майна.

21. Система є сукупністю взаємодіючих елементів, що поєднані між собою зв'язками та відносинами, утворюючи певну єдність, цілісність. Ключовими аспектами поняття “система” виступає єдність складу (елементів) й структури. Елементи становлять найменші внутрішні одиниці, що в процесі взаємодії між собою утворюють систему як ціле. Підсистема є автономною групою елементів у межах системи, що диференційована за функціональною, суб'єктною або іншими ознаками. Структура системи є формою розміщення й взаємозв'язку елементів системи.

За сутнісними параметрами система адвокатури складається із сукупності взаємодіючих елементів, що поєднані між собою зв'язками та відносинами, які дозволяють забезпечити високі стандарти надання професійної правничої допомоги.

22. Систему адвокатури України утворюють адвокати, які об'єднані через організаційні форми адвокатської діяльності й адвокатського самоврядування задля ефективної реалізації мети адвокатури.

Найменшим внутрішнім елементом системи адвокатури є адвокат. Архітектоніка української системи адвокатури включає дві основні підсистеми – організаційні форми адвокатської діяльності й адвокатське самоврядування. Елементами першої підсистеми виступають адвокати, адвокатські бюро, адвокатські об'єднання. Елементами другої підсистеми є адвокати й органи адвокатського самоврядування.

Проектування майбутньої й корегування параметрів функціонуючої системи має проводитися шляхом визначення примату трьох вузлових категорій – пріоритету мети над функцією й функції над системою. Головна частина системи має відповідати за прийняття стратегічних для розвитку системи рішень, забезпечувати й контролювати їх реалізацію, корегувати поведінку нижчестоящих елементів у випадку вчинення дій, що перешкоджають досягненню стратегічної мети. Рівень внутрішньої розгалуженості системи адвокатури має відповідати ступеню різноманітності проблематики, із якою адвокатам доводиться стикатися під час взаємодії із зовнішнім середовищем.

23. Існуючі моделі європейських і світових систем адвокатур можуть бути класифіковані за різними критеріями. Залежно від ступеня обов'язковості членства в органах адвокатського самоврядування можна виділити системи адвокатур з добровільним або обов'язковим членством в органах адвокатського самоврядування. Залежно від складу адвокатури, тобто осіб, яким законодавством дозволено входити до організаційних форм адвокатської діяльності або самоврядування, системи адвокатур можуть бути класифіковані на гомогенні й гетерогенні. Залежно від кількості юрисдикцій, що здійснюють спеціалізоване регулювання діяльності певних груп адвокатів у межах однієї держави, слід виділити моноюрисдикційні й мультиюрисдикційні системи адвокатур. Залежно від обсягу повноважень

загальнодержавного органу адвокатського самоврядування слід розмежовувати централізовані й децентралізовані адвокатури.

24. В профільному Законі потребує корегування поняття “адвокат” шляхом визначення його як фізичної особи, яка має право на заняття адвокатською діяльністю.

25. Необхідним є розширення переліку організаційних форм адвокатської діяльності в Україні шляхом диференціації неприбуткових й прибуткових адвокатських бюро (об’єднань), що створюються у формі господарських товариств, а також закріплення такої організаційної форми як робота адвоката за наймом в адвоката або адвокатському об’єднанні (бюро).

26. Під час проведення виборів до складу органів адвокатського самоврядування форма голосування має визначатися уповноваженим самоврядним органом (збори, конференція, з’їзд), причому за загальним правилом повинно застосовуватися таємне голосування, яке за потреби може бути змінено більшістю учасників зібрання на відкриту форму волевиявлення.

Термін перебування на посаді членів органів адвокатського самоврядування повинен бути скорочений до трьох років.

Кооптування як вимушено допоміжний інститут не повинно набувати статусу основного чи визначального фактора під час формування представницьких органів адвокатури. Пріоритет має бути за демократичними процедурами. Застосування кооптації доцільно звузити поряд із впровадженням механізму залучення делегатів за посадою (*ex officio*).

Підставами для відкликання з посади керівника (члена) органу адвокатського самоврядування мають бути наступні: 1) невиконання виборною посадовою особою обов’язків, покладених на неї законом чи актами органів адвокатського самоврядування, зокрема, відсутність без поважних причин на засіданнях органу самоврядування більше двох разів; багаторазова відмова від виконання або невиконання доручень відповідного органу адвокатського самоврядування; 2) позбавлення виборної посадової особи права на заняття адвокатською діяльністю або зупинення права на заняття адвокатською діяльністю; 3) суттєве порушення Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” чи актів органів адвокатського самоврядування; 4) невиконання без поважних причин своєї передвиборної програми чи зобов’язань, якщо такі проголошувалися; 5) повторне незатвердження звіту (висновків) про роботу відповідного органу адвокатського самоврядування.

27. Узагальнення правової основи і практики діяльності міжнародних громадських об’єднань адвокатів дає змогу здійснити їх наукову класифікацію відповідно до таких найбільш значущих критеріїв:

за суб’єктами, які залучаються до членства в організації – суто адвокатські (членами можуть бути виключно адвокати) та правові об’єднання, що залучають до своєї роботи широкий спектр юридичних професій (поряд із адвокатами, членами можуть бути юрисконсульти, судді, викладачі права тощо);

за предметно-функціональною спрямованістю діяльності – універсальні і спеціалізовані;

за ступенем активності виконання статутних завдань – громадські об'єднання з високою, середньою та низькою активністю, а також ті, що діяльності не ведуть, існуючи тільки “на папері”;

за обсягом території, на яку поширюється діяльність – глобальні та регіональні (європейські, африканські тощо).

Визначаючи місце громадських об'єднань адвокатів в системі адвокатури, необхідно враховувати, що в деяких країнах світу відсутні професійні асоціації адвокатів, внаслідок чого громадські об'єднання адвокатів виконують функції, що традиційно притаманні органам адвокатського самоврядування. За цих умов громадські об'єднання адвокатів набувають значення елемента системи адвокатури.

Добровільно-ініціативний характер утворення й ліквідації громадських об'єднань адвокатів, а також характер їх повноважень не дозволяє розглядати ці об'єднання як стабільний, обов'язковий елемент системи адвокатури України.

28. Ядро структури адвокатури складають зв'язки і відносини між елементами системи адвокатури. Серед широкого розмаїття зв'язків визначальними є системні зв'язки – основні, стійкі, закономірні. Окрім того, зв'язки розподіляються на вертикальні (субординаційні, ієрархічні) й горизонтальні (координаційні); прямі й непрямі; формальні й неформальні тощо.

Основне значення для консолідації елементів системи адвокатури мають зв'язки і відносини кооперації (співробітництва), які реалізуються шляхом координації, взаємодопомоги, сприяння, взаємоузгодження, обміну інформацією тощо. Без співробітництва елементів (адвокатів, АО, АБ, органів адвокатського самоврядування) неможливо реалізувати мету й завдання адвокатури, що конституують її як систему.

До провідних інтегральних факторів, що забезпечують міцність зв'язків між адвокатами, належать професійна свідомість і культура адвокатів, передусім такі їх елементи, як корпоративний дух та професійна ідеологія.

29. Реформування системної побудови адвокатури України потребує модернізації підсистеми органів адвокатського самоврядування, оптимальна модель якої повинна мати наступний вигляд:

на базовому регіональному рівні:

- збори адвокатів міста/району;
- конференція адвокатів регіону;
- асоціація адвокатів регіону – рада асоціації та дисциплінарний суд;

на національному рівні:

- з'їзд адвокатів України;
- Ревізійна комісія адвокатури України;
- Кваліфікаційна комісія адвокатури України;
- Вищий дисциплінарний суд адвокатури України;
- Рада адвокатів України.

Порівняно із чинною системою, сутність пропонованих змін полягає в ліквідації на регіональному рівні ревізійних комісій адвокатів регіону й кваліфікаційних палат КДКА, функції яких слід передати до Ревізійної комісії адвокатури України та спеціально створеної Кваліфікаційної комісії адвокатури України відповідно. Дисциплінарні палати КДКА слід перейменувати в дисциплінарні суди (питання перейменування не є принциповим, але бажаним), включивши до складу асоціації адвокатів регіону й забезпечивши статус незалежного органу.

В межах однієї юридичної особи (асоціації адвокатів регіону) на регіональному рівні повинні функціонувати повністю самостійні один від одного дисциплінарний суд та рада асоціації. На національному рівні мають діяти незалежні один від одного органи, що формуються з'їздом адвокатів України й лише йому підзвітні.

Набуття належної самостійності Ревізійною комісією адвокатури України, Кваліфікаційною комісією адвокатури України, Вищим дисциплінарним судом адвокатури України й Радою адвокатів України зумовлює доцільність наділення їх правами юридичної особи й затвердження кошторису кожного з цих органів з'їздом адвокатів України. Кошториси регіональних органів адвокатського самоврядування мають затверджуватися конференціями адвокатів регіонів.

Утворення Кваліфікаційної комісії адвокатури України з передачею їй функцій з приймання кваліфікаційного іспиту сприятиме формуванню єдиної та прозорої практики атестації здобувачів адвокатського звання, мінімізації проявів корупції. Більшість складу ККАУ мають складати адвокати, які обрані з'їздом адвокатів України з числа найбільш авторитетних представників професії з бездоганною репутацією. Також до складу ККАУ має входити по одному представнику від судової влади (суддя, обраний з'їздом суддів України), прокуратури (прокурор, обраний всеукраїнською конференцією прокурорів), Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Національного агентства з питань запобігання корупції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Іваницький С.О. Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система: Монографія. Київ: Інтерсервіс, 2017. 800 с.

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Іваницький С.О. Захист та обвинувачення у справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів (за матеріалами судової практики). *Університетські наукові записки: науковий часопис Хмельницького університету управління та права*. 2011. № 2. С. 310-315.

2. Іваницький С.О. Адвокат у кримінальному провадженні на підставі угоди. *Адвокат*. 2013. № 10. С. 26-29.

3. Іваницький С.О. Міжнародно-правові стандарти діяльності адвокатури у галузі кримінального провадження. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2013. Спеціальний випуск № 5. С. 142-145.

4. Іваницький С.О. Адвокат-захисник і прокурор у кримінальному провадженні: складні грані взаємовідносин. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2013. № 1082. С. 214-216.

5. Іваницький С.О. Вибори в адвокатурі: історія, сьогодення, шляхи удосконалення. *Адвокат*. 2014. № 7. С. 20-26.

6. Іваницький С.О. Застосування технічних засобів у судочинстві: проблеми і перспективи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2008. Спеціальний випуск № 3. С. 232-235.

7. Іваницький С.О. Тенденції розбудови професійного самоврядування в системі прокуратури, судової влади та адвокатури. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 10-2. т. 2. С. 120-121.

8. Іваницький С.О. Громадські об'єднання адвокатів і суддів та їх місце в структурі громадянського суспільства. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2014. № 3-4. С. 108-122.

9. Іваницький С.О. Кооптація в системі формування органів представницької демократії в адвокатурі: pro et contra. *Адвокат*. 2014. № 8. С. 18-21.

10. Іваницький С.О. Відкликання з посади керівника (члена) органу адвокатського самоврядування: правова природа, зміст і шляхи оптимізації. *Право України*. 2015. № 6. С. 206-215.

11. Іваницький С.О. Незалежність як принцип адвокатури. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2015. № 1. С. 68-75.

12. Іваницький С.О. Принципи адвокатури. *Юридична Україна*. 2015. № 10-12. С. 117-130.

13. Іваницький С.О. Територіальність як принцип побудови адвокатури в Україні та світі. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2015. № 2. С. 76-83.

14. Іваницький С.О. Обумовленість судоустроєм як принцип побудови адвокатури. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2015. № 3. С. 98-105.

15. Іваницький С.О. Системні основи адвокатури. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2015. № 4 (1). С. 20-26.

16. Іваницький С.О. Спеціалізація як принцип організації адвокатури. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2015. № 4. С. 64-77.

17. Іваницький С.О. Реформування адвокатури: окремі зауваження щодо законопроектів № 1794, № 1794-1 та № 2270. *Часопис Академії адвокатури України*. – 2015. – № 2. – С. 44-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2015_8_2_8 (дата звернення: 11.02.2017).

18. Іваницький С.О. Загальні питання адвокатури. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. № 1. С. 115-125.

19. Іваницький С.О. Оптимізація системної побудови адвокатури України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 82-102.

20. Іваницький С.О. Соціально-демографічне обличчя української адвокатури. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 2. С. 144-151.

21. Іваницький С.О. Корупціогенні ризики в адвокатурі. *Право України*. 2017. № 1. С. 54-62.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

1. Іваницький С.О. Міжнародні громадські об'єднання адвокатів: правовий статус, види, тенденції розвитку. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2014. № 6 (10). С. 30-33.

2. Іваницький С.А. Мультидисциплінарність як принцип побудови адвокатури. *Legea si Viata*. 2015. № 9/3. С. 21-25.

3. Іваницький С.О. Системи адвокатур держав світу: класифікація й типологія. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2015. № 5 (ч. 2). С. 95-98.

Тези доповідей на конференціях

1. Іваницький С.О. Суд і адвокатура за новим КПК України: організаційний аспект. *Актуальні проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства та удосконалення діяльності судових і правоохоронних органів України*: матеріали міжнар. наук.-прак. конф., м. Луганськ, 20 квітн. 2012 року / редкол.: М.Й. Курочка, О.І. Левченко, В.І. Галаган та ін.; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. С. 419-421.

2. Іваницький С.О. Окремі проблеми реалізації принципу змагальності за новим КПК України. *Теоретичні та практичні проблеми кримінального судочинства*: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 19 жовтня 2012 року). Ред. кол.: О.О. Волобуєва, О.В. Одерій, В.П. Горбачов, А.І. Журба. Донецьк: ДЮІ МВС України, 2013. С. 87-89.

3. Іваницький С.А. Обеспечение органами досудебного расследования права лица на защиту в соответствии с новым УПК Украины и реформированным законодательством Республики Беларусь. *Борьба с преступностью: теория и практика*: мат-лы Международной науч.-практ. конференции. Могилев. 4-5 апреля 2013 г. Могилев: МГУ имени А.А. Кулешова, 2013. С. 120-121.

4. Іваницький С.А. Законодательство об адвокатуре в государствах-участниках СНГ: проблемы, тенденции и новации. *Теория и практика современной юридической науки*: Тезисы научно-практической конференции студентов, аспирантов и преподавателей. 26 апреля 2013 года. Ростов-на-Дону: ДЮИ, 2013. С. 39-40.

5. Іваницький С.О. Безоплатна вторинна правова допомога у кримінальному провадженні: перші кроки становлення. *Кримінальні проступки: теоретичне підґрунтя та шляхи вдосконалення законодавства України*: матеріали всеукр. наук.-прак. Інтернет-конф., м. Луганськ, 18-28 бер. 2013 р.; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. С. 63-64.

6. Іваницький С. А. Процессуальные особенности и практические проблемы привлечения адвоката к уголовной ответственности согласно УПК Украины 2012 года. *Актуальные проблемы уголовного процесса и криминалистики*: материалы IV Междунар. науч.-практ. конф., г. Волгоград, 23 мая 2013 г. / Редкол.: Н.А. Соловьева [и др.]. Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2013. С. 80-82.

7. Іваницький С.О. Взаємодія адвокатури і держави: нормативні і теоретичні основи. *Актуальні питання реформування правової системи України*: зб. наук. ст. за матеріалами X міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 7-8 червня 2013 р. / Уклад.: Вознюк Н.І. та ін. Луцьк : ПрАТ “Волинська обласна друкарня”, 2013. С. 140-142.

8. Іваницький С.А. Роль інститута адвокатури в забезпеченні розвитку соціально-економічних прав громадян Китаю, України і Азербайджану. *Феномен економічного розвитку Азербайджану і Китаю в контексті розвитку соціально-економічних прав громадян*: матеріали міжнародної конференції, Республіка Азербайджан, Баку, 1 липня 2013 року. Баку: Інститут по правам людини Національної академії наук Азербайджану, 2013. С. 120-121.

9. Іваницький С. А. Теоретико-методологічні і прикладні проблеми розвитку адвокатури в Україні і Республіці Армєнія. *Современная наука: тенденции развития, проблемы и перспективы*: збірник статей міжнародного форуму (23-25 вересня 2013 г.). Єреван: Изд-во РАУ, 2013. С. 70-71.

10. Іваницький С.А. Проблемні питання надання адвокатом правової допомоги в досудовому кримінальному провадженні (за новим УПК України). *Актуальные вопросы современной науки*: матеріали міжнарод. науч.-практ. конф., присвяченої 90-літтю Баримбека Сарсєновича Бєйсєнова (4 вересня 2013 року). Караганда: Карагандинська академія МВД РК ім. Б. Бєйсєнова, 2013. С. 143-144.

11. Іваницький С.О. Принципи адвокатської діяльності. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., м. Ужгород, 11-12 жовтня 2013 р. Херсон: Видавничий дім “Гельветика”, 2013. С. 202-203.

12. Іваницький С.А. Проблемні питання представництва адвокатом інтересів довірителя в громадянському і господарському судопровадженні України. *Актуальные проблемы современного развития гражданского, арбитражного и административного судопроизводства*: Збірник статей по матеріалам міжнародної науково-практичної конференції 18 вересня

2013 года. Часть 1 / Под общ. ред. В.П. Очередыко, Л.В. Войтович, В.И. Кайнова. СПб.: ИД “Петрополис”, 2013. С. 150–152.

13. Иваницкий С.А. Проблемные вопросы обеспечения подозреваемому права на защиту в процессе расследования уголовных правонарушений по новому УПК Украины. *Совершенствование правового регулирования и механизмов функционирования системы противодействия преступности*: материалы междунар. науч.-практ. конф., 18-19 окт. 2013 г., Минск / редкол.: И.О. Грунтов (отв. ред.) [и др.]. Минск: Изд. центр БГУ, 2013. С. 140-142.

14. Іваницький С.О. Система адвокатури України. *Актуальні проблеми юридичної науки*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції “Дванадцяті осінні юридичні читання” (м. Хмельницький, 8-9 листопада 2013 року): [у 4-х част.]. Частина третя. – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. С. 36-37.

15. Иваницкий С.А. Реализация принципов компетентности и добросовестности в деятельности адвоката как неотъемлемая предпосылка обеспечения квалифицированной юридической помощи. *Конституционное право гражданина на получение квалифицированной (бесплатной) юридической помощи*: сборник научных статей по материалам междунар. науч.-практ. конф. (Москва, РАН; 18 декабря 2013 года). М.: Российская академия адвокатуры и нотариата, 2014. С. 58-60.

16. Іваницький С.О. Правова природа кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 14-15 лютого 2014 року). Одеса: Причорноморська фундація права, 2014. С. 31-32.

17. Іваницький С.О. Система і принципи адвокатури України та Республіки Молдова: порівняльно-правовий аналіз. *Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы*: материалы междунар. науч.-практ. конф.(28-29 марта 2014 года). Кишинев: Tipogr. “Citates de Suan”, 2014. С. 342-343.

18. Іваницький С.О. Мета діяльності органів адвокатського самоврядування. *L'udske a občianske prava a slobody: mechanizmus ich implementácie a ochrany v rôznych odvetviach prava*: Zborník príspevkov z medzinärodnej vedeckej konferencie (19 - 20 septembra 2014). Bratislava: Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, 2014. С. 98-99.

19. Іваницький С.О. Європейські вектори розвитку правової політики України в галузі адвокатури. *Правова політика в Україні: питання теорії та практики*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 24 жовтня 2014 року): в 2 т. К.: Національна академія прокуратури України, 2014. Т. 2. С. 146-147.

20. Иваницкий С.А. Задачи адвокатуры в уголовном и иных видах юридических производств (по законодательству стран Европейского и Азиатского регионов). *Достижения, проблемы и перспективы развития уголовно-процессуального законодательства Республики Таджикистан*:

матеріали міжнародної научно-практичної конференції. Душанбе: Академія МВД Республіки Таджикистан, "Ирфон", 2014. С. 120-122.

21. Іваницький С.О. Організація адвокатури США. *Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство*. Ч. 2: збірник матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 15.05.2015) / Упоряд. Р.Г. Калитчак, З.М. Зазуляк. Львів: Центр американських студій ФМВ ЛНУ ім. І. Франка, 2015. С. 438-440.

22. Іваницький С.О. Проекти реформи адвокатури України: критичний погляд. *Суспільство, правопорядок, злочинність: теоретичні та прикладні проблеми сучасної науки*: матер. Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Миколаїв, 22.05.2015 р.) / Упоряд. д. ю. н., доц. Є.О. Письменський. Миколаїв: Луган. держ. ун-т внутр. справ імені Е.О. Дідоренка, 2015. С. 40-46.

23. Іваницький С.О. Виконання баристерами (соліситорами) функцій судді-рекордера як чинник розвитку судового права Англії та Уельсу. *Актуальні проблеми судового права*: матеріали міжнародної наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Івана Єгоровича Марочкіна (м. Харків, 30 жовт. 2015 р.) / редкол.: Л.М. Москвич (голова) та ін. Х.: Право, 2015. С. 53-54.

24. Іваницький С.О. Теоретичні основи побудови системи адвокатури. *Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти*: матеріали III Всеукраїнської наук.-практ. конф. (11-12 березня 2016 р., м. Івано-Франківськ). Івано-Франківськ: Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького, 2016. С. 108-111.

25. Іваницький С.О. Роль баристерів і соліситорів у механізмі публічного кримінального переслідування Ірландії. *Проблеми реформування прокуратури*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 15 квітня 2016 р.): в 2 т. / редкол.: Л.М. Москвич (голова), А.В. Лапкін, І.В. Юревич та ін. Т. 1. Х.: Право, 2016. С. 59-60.

26. Іваницький С.О. Реформування ревізійних органів адвокатського самоврядування. *Актуальні проблеми судового права*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Івана Єгоровича Марочкіна (Харків, 20 квітня 2017 р.) / редкол.: Л.М. Москвич (голова) та ін. Т. 1. Х.: Право, 2017. С. 58-62.

Публікації, які додатково відображають результати дисертації

1. Іваницький С.О. Оскарження захисником рішень слідчого, прокурора про відмову у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2013. Спеціальний випуск № 6. С. 187-190.

2. Іваницький С.О. Судова влада та правоохоронні органи України: Практикум. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: Кондор, 2009. 150 с.

АНОТАЦІЯ

Іваницький С.О. Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2017.

В дисертації аналізуються теоретичні основи організації адвокатури в Україні, її принципи та система. Уточнюється поняття, мета, завдання і функції адвокатури, розкривається її правова природа. Висвітлюється генеза правових і доктринальних основ адвокатури.

Формулюється поняття “принцип адвокатури”, розкривається його сутність, ознаки і співвідношення із суміжними юридичними категоріями. Визначається система принципів адвокатури, здійснюється їх класифікація, установлюється роль, функції та особливості взаємодії цих принципів.

Надається характеристика основоположних принципів адвокатури (незалежність, професійна компетентність, конфіденційність, уникнення конфлікту інтересів), принципів організації (територіальність, обумовленість судоустроєм, спеціалізація, корпоративне самоврядування, доступність) та принципів діяльності адвокатури (ефективність, мультидисциплінарність, розумна винагорода). Висвітлюється зарубіжний досвід в цій сфері.

Досліджуються теоретичні підходи щодо аналізу адвокатури як системи в Україні та світі. Визначається структура і система адвокатури України. Виокремлюються й характеризуються ключові підсистеми та елементи системи української адвокатури, відстежуються зв'язки і відносини між ними.

Виявляються й аналізуються проблеми інституціональної конфігурації вітчизняної адвокатури. Визначаються концептуальні основи подальшого розвитку системи і принципів адвокатури України, формулюються пропозиції щодо удосконалення їх правового регулювання.

Ключові слова: адвокат, адвокатура, адвокатська діяльність, принцип адвокатури, система адвокатури, функції адвокатури, організаційні форми адвокатської діяльності, органи адвокатського самоврядування, адвокатська таємниця, громадське об'єднання адвокатів.

АННОТАЦИЯ

Иваницкий С.А. Теоретические основы организации адвокатуры в Украине: принципы и система. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.10 – судоустройство; прокуратура и адвокатура. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2017.

В диссертации анализируются теоретические основы организации адвокатуры в Украине, ее принципы и система. Уточняется понятие, цель,

задачи и функции адвокатуры, раскрывается ее правовая природа. Освещается генезис правовых и доктринальных основ адвокатуры.

Формулируется понятие “принцип адвокатуры”, раскрывается его сущность, признаки и соотношение со смежными юридическими категориями. Определяется система принципов адвокатуры, осуществляется их классификация, устанавливается роль, функции и особенности взаимодействия. Детально характеризуются принципы адвокатуры. Освещается зарубежный опыт в этой сфере.

Исследуются теоретические подходы к анализу адвокатуры как системы в Украине и мире. Определяется структура и система адвокатуры Украины. Выделяются и характеризуются ключевые подсистемы и элементы системы украинской адвокатуры, отслеживаются связи и отношения между ними.

Выявляются и анализируются проблемы институциональной конфигурации отечественной адвокатуры. Определяются концептуальные основы дальнейшего развития системы и принципов адвокатуры Украины, формулируются предложения по совершенствованию их правового регулирования.

Ключевые слова: адвокат, адвокатура, адвокатская деятельность, принцип адвокатуры, система адвокатуры, функции адвокатуры, организационные формы адвокатской деятельности, органы адвокатского самоуправления, адвокатская тайна, общественное объединение адвокатов.

SUMMARY

Ivanitsky S.O. Theoretical foundations of the organization of advocacy in Ukraine: principles and system. Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis for obtaining a scientific degree of doctor of legal sciences in specialty 12.00.10 – judiciary; public prosecution and advocacy. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of education and science of Ukraine. – Kyiv, 2017.

In the dissertation the theoretical bases of the organization of the advocacy in Ukraine, its principles and system are analyzed. The object of the dissertation are public relations arising in the process of realization of principles and functioning of the system of advocacy in Ukraine.

The aim of the thesis is defined by the author as the formation of an integral theoretical model of legal regulation of the system and principles of the advocacy in Ukraine, the formulation of proposals and recommendations for improving legislation in this area.

To achieve this goal, the author used dialectical, system-structural, comparative-legal, historical-legal, formal-logical, statistical, sociological and other methods and approaches of scientific research, a large body of empirical data.

The scientific novelty was formulated in the work, which consists in the fact that the thesis is a special complex monographic study in which for the first time after the adoption of the new Law of Ukraine “On the advocacy and advocate's activity” and the coming into force of the amendments to the Constitution of Ukraine was

formed a theoretical model of legal regulation of the system and principles of the advocacy of Ukraine.

The author has refined the concept, purpose, objectives and functions of the advocacy, its legal nature. The genesis of the legal and doctrinal foundations of the advocacy was investigated. The notion "the principle of the advocacy" was formulated, its essence, attributes and correlation with adjacent legal categories were revealed. The system of principles of the advocacy was defined, their classification was carried out, the role, functions and peculiarities of interaction were revealed.

In work were researched the fundamental principles of the advocacy (independence, professional competence, confidentiality, avoidance of conflict of interest), principles of organization (territoriality, dependence on the judicial system, specialization, corporate self-government, accessibility) and principles of activity of the advocacy (effectiveness, multidisciplinary, reasonable fees). Foreign experience in this field was studied.

Were investigated theoretical approaches to the analysis of the advocacy as a system in Ukraine and the world. The structure and the system of advocacy of Ukraine were determined. Were selected and characterized key subsystems and elements of the system of advocacy of Ukraine, communication and relations between them.

Organizational forms of the advocate's activity (individual advocate, advocate's office, advocate's association) were analyzed, and the statistical, organizational and legal bases for their functioning were disclosed. The content and correlation of the notions "advocate" and "advocate's activity" were examined. World trends in the development of individual and collective organizational forms of the advocate's activity were examined, ways of harmonizing the national model of organization of advocate's activity with progressive standards of foreign countries were outlined.

Attention was paid to the formation, organization and activities of bodies of the advocate's self-government. The disputed aspects of the organization of elections of representative bodies of the advocacy (cooptation, quoting, the form of voting, quorum, etc.), withdrawal of members of bodies of the advocate's self-government were analyzed. The status, role, place and importance of international and national social unions of advocates were considered, their classification was carried out.

The problems of the institutional configuration of the national advocacy were identified and analyzed. The author has defined the conceptual basis for further development of the system and principles of the advocacy in Ukraine, proposals for improving their legal regulation. The author has revealed the practical importance of the results obtained in the dissertation and the direction of their use in research, rulemaking, teaching and law enforcement activities.

Keywords: advocate, advocacy, advocate's activity, principle of the advocacy, system of the advocacy, functions of the advocacy, organizational forms of the advocate's activity, bodies of the advocate's self-government, advocate secrecy, social union of advocates.